

Uttak av pensjon og yrkesaktivitet blant eldre – status og utviklingstrekk

Rapport fra Pensjonspolitisk arbeidsgruppe – 7.6.2012

Innhold

1. Innledning.....	2
2. Arbeidsgruppens mandat, sammensetning og arbeid.....	2
3. Sammendrag.....	5
4. Uttak av pensjon i aldersgruppen over 62 år.....	6
4.1 Uttak av alderspensjon.....	6
4.2 Uttak av uførepensjon.....	9
4.3 Uttak av AFP.....	10
4.4 Samlet uttak av pensjon.....	12
5. Folketrygdens utgifter til alderspensjon.....	14
6. Yrkesaktivitet blant eldre.....	15
6.1 Fordelingen av sysselsatte i offentlig og privat sektor.....	15
6.2 Yrkesaktivitet ifølge AA-registeret.....	16
6.3 Yrkesaktivitet ifølge Arbeidskraftundersøkelsen (AKU).....	19
6.4 Hvor mange kombinerer arbeid og pensjon?.....	20
7. Om forventet pensjoneringsalder og forventet yrkesaktivitet.....	21
7.1 Forventet pensjoneringsalder.....	21
7.2 Forventet yrkesaktivitet.....	21
8. Inntektsstatistikk for den eldre befolkningen.....	22
8.1 Kohortanalyser.....	22
8.2 Inntektssammensetning og nivå.....	24
8.3 Husholdninger.....	26
9. Evaluering av pensjonsreformen.....	26

1. Innledning

Pensjonspolitisk arbeidsgruppe ble etablert som en undergruppe til Arbeids- og pensjonspolitisk råd i 2009. I mandatet for gruppen heter det bl.a. at:

”Arbeidsgruppen skal avgi årlige rapporter med beskrivelse og analyse av utviklingstrekk innen pensjon og arbeidsliv til Arbeidslivs- og pensjonspolitisk råd.”

Viktige deler av pensjonsreformen som fleksibel alderspensjon i folketrygden fra 62 år, levealdersjustering og ny regulering av pensjonene ble innført fra 2011. Denne rapporten er den første fra arbeidsgruppen, og formålet er bl.a. å gi noen foreløpige resultater for hvordan den eldre befolkningen tilpasser seg til det nye pensjonssystemet med fleksibelt uttak. Det gis også en kort oversikt over arbeidsgruppens møter, samt over oppstarten av arbeidet med evaluering av pensjonsreformen som skjer i regi av Norges forskningsråd.

Rapporten baserer seg på statistikk og analyser fra Arbeids- og velferdsdirektoratet og Statistisk sentralbyrå (SSB). Noen av analysene har tidligere blitt publisert som rapporter og artikler på NAVs og SSBs nettsider, men det er også benyttet statistikk som ikke er publisert.

2. Arbeidsgruppens mandat, sammensetning og arbeid

I tariffoppgjøret 2008 ble det i alle protokollene fra Riksmeglingsmannen tatt inn et punkt om ”Evaluering og pensjonsråd” der det heter at:

”Evaluering og pensjonsråd

Det er et hovedsiktemål at pensjonsreformen skal medvirke til lengre yrkesløp i takt med at levealderen øker. Dette krever et bærekraftig arbeidsliv. Det er viktig at levealdersjusteringen ikke forsterker sosiale skjevheter som er knyttet til systematiske forskjeller i levealder mellom ulike grupper i befolkningen.

Det vil ta tid å få alle elementer på plass og se virkningen av nytt, samlet pensjonssystem. Blant annet vil nytt opptjeningsystem først være fullt innfasert i 2025. Det vil også være usikkerhet knyttet til blant annet befolkningsutvikling og den alminnelige økonomiske situasjonen.

I brev fra statsministeren til Riksmeglingsmannen av 2. april heter det at Regjeringen vil sørge for en fortløpende evaluering av pensjonsreformen for å kunne vurdere om reformen virker etter hensikten. Regjeringen vil opprette et arbeidslivs- og pensjonspolitisk råd, hvor opplegget for og resultatene av evalueringen kan gjennomgås.

Senest i 2017 skal partene, med assistanse fra pensjonsrådet, evaluere overgangen til ny AFP og vurdere behovet for endring av ytelsenes størrelse.”

Pensjonspolitisk arbeidsgruppe ble etablert som en undergruppe til Arbeids- og pensjonspolitisk råd i 2009. Gruppen ble gitt følgende mandat:

”I statsministerens brev av 2. april 2008 til Riksmeglingsmannen i forbindelse med lønnsoppgjøret i privat sektor 2008 framgår det at Regjeringen vil sørge for en fortløpende

evaluering av pensjonsreformen for å kunne vurdere om reformen virker etter hensikten, og at det i dette arbeidet er ønskelig med løpende kontakt med partene i arbeidslivet. Regjeringen har derfor etablert et Arbeidslivs- og pensjonspolitisk råd. Underlagt rådet opprettes en egen arbeidsgruppe for pensjonspolitiske spørsmål.

Arbeids- og inkluderingsdepartementet tar sikte på å starte opp en forskningsbasert evaluering av pensjonsreformen fra 2011. Arbeidsgruppen inviteres til å gjennomgå opplegget for evalueringen og til å komme med innspill til dette. Arbeidsgruppen skal også gjennomgå resultatene fra dette arbeidet etter hvert som det foreligger.

Innføring av fleksibel alderspensjon og muligheten for å kombinere arbeidsinntekt og pensjon uten avkorting fra 2011 legger til rette for individuell tilpasning mellom arbeid og pensjon. Arbeidsgruppen skal kartlegge hvor mange som har rett til pensjonsuttak før 67 år, og hvordan dette utvikler seg over tid. Videre skal arbeidsgruppen analysere tilpasninger til fleksibel alderspensjon, det vil si endringer i yrkesaktivitet og uttak av pensjon. Det bør videre kartlegges hvordan uttak av pensjon påvirkes av konjunkturendringer i arbeidsmarkedet.

Levealdersjustering er et bærende element i pensjonsreformen og innebærer at en må arbeide noe lenger for samme pensjon når levealderen i befolkningen øker. Arbeidsgruppen skal analysere hvordan utviklingen i levealderen i befolkningen påvirker overgangen mellom arbeid og pensjon. Arbeidsgruppen skal videre kartlegge utviklingen i forventet levealder for ulike grupper i befolkningen, og i hvilken grad dette påvirker yrkesaktivitet og uttak av pensjon.

Forhold i arbeidsmarkedet vil ha betydning for den enkeltes mulige og faktiske tilpasning. Dette gjelder blant annet arbeidsgiveres vilje til å ansette og beholde eldre arbeidstakere, og til å tilrettelegge arbeidssituasjonen for eldre arbeidstakere, herunder fleksible arbeidstidsordninger. Arbeidsmiljøet vil også spille inn. Arbeidsgruppen skal analysere forhold på etterspørselssiden i arbeidsmarkedet som kan fremme eller være til hinder for at de som ønsker det får fortsette i arbeidslivet. Dette må sees i sammenheng med intensjonsavtalen om et mer inkluderende arbeidsliv (IA-avtalen), hvor et av delmålene er å øke den gjennomsnittlige avgangsalderen fra arbeidslivet og hindre "utstøting" og diskriminering av eldre arbeidstakere.

For den enkelte vil samlet pensjon fra ulike pensjonsordninger som folketrygdens alderspensjon og supplerende ordninger som AFP og tjenestepensjon være avgjørende for inntekten som pensjonist og når den enkelte velger å ta ut pensjon. De supplerende pensjonsordningene er ulikt utformet og kan påvirke yrkesaktivitet og uttak av pensjon ulikt. Dette har også betydning for mobiliteten i arbeidsmarkedet, særlig mellom offentlig og privat sektor. Arbeidsgruppen skal derfor i sitt arbeid ta utgangspunkt i det samlede pensjonssystemet.

Arbeidsgruppen skal kartlegge endringer i pensjonsuttak i relasjon til folketrygdens øvrige stønadsordninger og analysere inntektsutviklingen blant pensjonister og yrkesaktive.

Arbeidsgruppen skal avgi årlige rapporter med beskrivelse og analyse av utviklingstrekk innen pensjon og arbeidsliv til Arbeidslivs- og pensjonspolitisk råd."

Arbeidsgruppen hadde ved inngangen til 2012 følgende sammensetning:

Tomas Berg, Arbeidsdepartementet
Roar Bergan, Arbeidsdepartementet
Arne Magnus Christensen, Arbeidsdepartementet
Ellen Christine Christiansen, Arbeids- og velferdsdirektoratet
Eystein Gjelsvik, Landsorganisasjonen i Norge
Lars E. Haartveit, Hovedorganisasjonen Virke
Anders Kleppe, KS
Anders Kvam, Akademikerne
Arnulf Leirpoll, Fornyings-, administrasjons-, og kirkedepartementet
Kristin Diserud Mildal, Næringslivets Hovedorganisasjon
Bjørn Myhre, Arbeidsgiverforeningen Spekter
Erik Orskaug, Unio
Bjørn Tore Stølen, Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund

I 2012 har Helle Stensbak overtatt som representant i arbeidsgruppen for Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund etter Bjørn Tore Stølen, og Stein Gjerding har overtatt som representant for Arbeidsgiverforeningen Spekter etter Bjørn Myhre.

Nedenfor følger en oversikt over møter i arbeidsgruppen og temaene på de ulike møtene.

26. november 2009

- Tomas Berg, AD: Om pensjonspolitisk arbeidsgruppe
- Hilde Olsen, NAV: NAVs forberedelser til pensjonsreformen
- Arne Magnus Christensen, AD: Skisse til opplegg for evaluering av pensjonsreformen

18. februar 2010

- Ole Christian Lien, NAV: Pensjonsreformen: Effekter på arbeidstilbud og pensjoneringsatferd
- Arne Magnus Christensen, AD: Indikatorer for effekt av ny alderspensjon fra 2011
- Sven Iver Steen, Fellesordningen for AFP: Status for praktiske forberedelser til ny AFP i privat sektor

26. oktober 2010

- Ole Christian Lien, NAV: Statistikk over uttak av fleksibel pensjon
- Helge Næsheim, SSB: Arbeidsmarkedsstatistikk og fleksibel pensjon
- Ingrid Melby, SSB: Inntektsstatistikk og fleksibel pensjon

29 mars 2011

- Ole Christian Lien, NAV: Pensjonsreformen – resultater så langt
- Nils Martin Stølen, SSB: Ny rapport om pensjonsreformen

6-7 juni 2011 – Studietur til Stockholm

- Tomas Berg, AD: Orientering om forslaget til ny uførepensjon
- Arne Magnus Christensen, AD: Orientering om uttak av fleksibel alderspensjon
- Stefan Oscarson, Sosialdepartementet og Ole Settergren Pensjonsmyndigheten: Erfaringer med pensjonsreformen

- Mats Morin, Landsorganisationen i Sverige og Ingvar Backle, Svenskt Näringsliv: Erfaringer med pensjonsreformen – Partenes synspunkter
- Gabriella Sjögren Lindquist, Institutet för social forskning, Stockholms universitet: Arbeidsmarkedet for eldre

28 oktober.2011

- Roar Bergan, AD: Orientering om aktuelle saker
- Ole Christian Lien, NAV: Pensjonsreformen – resultater så langt
- Arne Magnus Christensen, AD: Tidlig uttak av alderspensjon og kombinasjon av arbeid og pensjon

25. januar 2012

- Tomas Berg, AD: Informasjon om aktuelle saker
- Axel West Pedersen, Institutt for samfunnsforskning og Eric Breit, Arbeidsforskningsinstituttet: Om evaluering av pensjonsreformen

3. Sammendrag

Rapporten oppsummerer statistikk og analyser av utviklingen i pensjoneringsatferd, yrkesaktivitet og inntektsutvikling i den eldre befolkningen til og med 2011, eller så langt det foreligger statistikk på ulike områder. Et viktig formål med rapporten er å se nærmere på hvordan pensjonsreformen har påvirket pensjonsuttak og sysselsetting.

Pensjonsreformen medførte at det fra 2011 ble mulig å ta ut fleksibel alderspensjon i folketrygden fra 62 år. I desember 2011 hadde nær 36 000 personer i alderen 62–66 år tatt ut fleksibel alderspensjon. I tillegg økte antall alderspensjonister over 67 år med om lag 19 000 personer slik at totalt antall alderspensjonister i folketrygden økte med hele 55 000 fra utgangen av 2010 til utgangen av 2011. Den sterke veksten i antall pensjonister bidro til en meget sterk vekst i utgiftene til folketrygdens alderspensjon i 2011.

Blant de som har tatt ut alderspensjon før fylte 67 år er det en sterk overvekt av menn, om lag 82 prosent. Noe av forskjellen kan forklares med at flere kvinner enn menn mottar pensjon fra andre ordninger som uførepensjon, AFP og etterlattepensjon. Videre er det flere kvinner enn menn som har for lav opptjent pensjon til å kunne gå av med tidligpensjon. Selv om en korrigerer for disse faktorene og ser på uttak av alderspensjon som andel av de som kan gå av før 67 år, er det imidlertid en klar overvekt av menn. Over tid vil flere kvinner kunne gå av med tidligpensjon bl.a. fordi yngre årskull av kvinner har høyere pensjonsopptjening enn eldre årskull.

AFP-ordningen i privat sektor ble lagt om til en påslagsordning som gir en livsvarig utbetaling fra januar 2011. AFP-ordningen i offentlig sektor ble beholdt som en egen tidligpensjonsordning for aldersgruppen 62–66 år, men med enkelte tilpasninger til pensjonsreformen. Ved utgangen av 2011 var det nær 28 000 AFP-pensjonister i offentlig sektor. Antallet AFP-pensjonister i offentlig sektor gikk ned med 2 prosent fra 2010 til 2011.

I privat sektor var det vel 23 000 AFP-pensjonister på gammel ordning i desember 2011, og vel 10 000 personer hadde tatt ut ny AFP i privat sektor. Av de som hadde tatt ut fleksibel alderspensjon i folketrygden under 67 år hadde 26 prosent samtidig tatt ut ny AFP i privat sektor. I tillegg har noen få i aldersgruppen 67–69 år tatt ut ny privat AFP.

Av de som mottok alderspensjon i alderen 62–66 år ved utgangen av 2011 var 64 prosent registrert i et arbeidstakerforhold. Stillingsandelene var også høye for disse personene, med gjennomsnittlig 34,5 timeverk i uka for menn og 31,5 timeverk i uka for kvinner. For menn er dette på samme nivå som for de som var i arbeid, men som ikke mottok pensjon, mens for kvinner er det noe høyere..

For aldersgruppen 62–66 år har sysselsettingsnivået vært klart økende i perioden 2007–2011. Veksten har kommet både blant menn og kvinner, men har vært spesielt sterk for kvinnene. Også i 2011 var det en vekst i sysselsettingen, spesielt var veksten sterk for 62-åringene. . Utviklingen i andelene som fortsetter å stå i arbeid etter fylte 62 år i offentlig og privat sektor tyder foreløpig ikke på at tilpasningen til de sysselsatte i de to sektorene har vært spesielt ulik som følge av pensjonsreformen.

Det er kort tid siden pensjonsreformen trådte i kraft, og det er for tidlig å vurdere virkninger av reformen på Eldres yrkesaktivitet og uttak av alderspensjon over tid. Virkninger av fleksibel alderspensjon vil bli nærmere analysert bl.a. som en del av evalueringen av pensjonsreformen.

Forventet antall år i arbeid etter 50 år har økt i perioden 2001–2011. En 50-åring kunne i 2011 forventes å arbeide 11,0 år i full stilling, noe som er 1,4 år høyere enn i 2001.

I perioden 1999–2009 har det vært en sterk realvekst i de samlede inntektene for den eldre befolkningen. I samtlige aldersgrupper mellom 60 og 95 år har det vært en realvekst i gjennomsnittlig samlet inntekt på minst 34 prosent fra 1999 til 2009. Realveksten har sammenheng både med en god lønnsutvikling og dermed en sterk vekst i folketrygdens grunnbeløp, og med at nye alderspensjonister har høyere pensjonsopptjening og dermed får høyere alderspensjon enn de som dør.

Andelen minstepensjonister av alle alderspensjonister var 27 prosent i 2009, og har gått ned med 11 prosentpoeng fra 1999. Realveksten i gjennomsnittlige inntekter var på 31 prosent for denne gruppen fra 1999 til 2009. Realinntektsveksten for uførepensjonister i alderen 60–66 år var til sammenlikning 35 prosent i den samme perioden.

4. Uttak av pensjon i aldersgruppen over 62 år

4.1 Uttak av alderspensjon

Pensjonsalderen i folketrygdens alderspensjon var 67 år til og med 2010, og ble senket til 62 år fra 1. januar 2011. Tabell 4.1.1 viser at antall alderspensjonister økte gradvis fra 2007 til 2010. I 2011 var veksten i antall alderspensjonister hele 55 000 personer. Økningen skyldes dels at om lag 36 000 tok ut fleksibel alderspensjon i alderen 62-66 år, i tillegg til at veksten i antall alderspensjonister i alderen over 67 år var om lag 19 000 personer.

Tabell 4.1.1 Antall alderspensjonister 2007–2011. Desember

År	Antall	Vekst i antall	Vekst i prosent
2007	639 255		
2008	642 815	3 560	0,6
2009	650 855	8 040	1,3
2010	663 799	12 944	2,0
2011	718 667	54 868	8,3

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Tabell 4.1.2 viser hvordan antall alderspensjonister var fordelt på ulike aldersgrupper ved utgangen av 2011.

Tabell 4.1.2 Antall alderspensjonister etter alder. Desember 2011

I alt	62-66 år	67-69 år	70-74 år	75-79 år	80-84 år	85 år +
718 667	35 845	137 323	176 657	136 954	112 960	118 928

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Tabell 4.1.3 viser antall og andel alderspensjonister med minste pensjonsnivå per desember 2011. Andelen med minste pensjonsnivå er vesentlig høyere for kvinner enn for menn.

Tabell 4.1.3 Antall og andel alderspensjonister med minste pensjonsnivå*. Desember 2011

	Antall med alderspensjon	Antall med minste pensjonsnivå	Andel med minste pensjonsnivå. Prosent
Totalt	718 667	180 796	25,2
Kvinner	391 536	158 218	40,4
Menn	327 131	22 578	6,9

- Foreløpige tall basert på antall personer med særtillegg, minstenivåtillegg m.v. ved utgangen av 2011.

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Tabell 4.1.4 viser at av de under 67 år som hadde tatt ut fleksibel alderspensjon ved utgangen av 2011 var om lag 82 prosent menn. Noe av forskjellen kan forklares med at flere kvinner enn menn mottar pensjon fra andre ordninger som uførepensjon, AFP og etterlattepensjon. Videre arbeider relativt sett flere kvinner enn menn i offentlig sektor, hvor AFP-ordningen er beholdt som en egen førtidspensjonsordning mellom 62 og 66 år, og få har tatt ut fleksibel alderspensjon fra folketrygden.

Det er også flere kvinner enn menn som ikke kan ta ut alderspensjon før 67 år som følge av at de har for lav opptjening. For å kunne ta ut alderspensjon fra folketrygden før 67 år er det et krav om at pensjonen ved 67 år minst må være på nivå med minstepensjonen. NAV anslår at 22 000 kvinner og 4 000 menn i alderen 62–66 år har for lav opptjening til å kunne ta ut fleksibel alderspensjon ved utgangen av 2011.

Selv om en korrigerer for alle disse faktorene er det likevel en klar overvekt av menn som har benyttet seg av muligheten til å ta ut fleksibel alderspensjon før 67 år. I vedlegg I er det tatt inn to tabeller som gir nærmere informasjon om hvor mange som har tatt ut alderspensjon på ulike alderstrinn under 67 år som andel av hvor mange som er anslått å kunne ta ut alders-

pensjon. Tabellene viser at over dobbelt så mange menn som kvinner har tatt ut alderspensjon målt som andel av de som oppfyller vilkårene.

I Ot.prp. nr. 37 (2008–2009) Om lov om endringer i folketrygdloven (ny alderspensjon) er det i avsnitt 10.7 presentert noen anslag for andelen i ulike alderskull og fordelt på kjønn som oppfyller vilkårene for å kunne ta ut alderspensjon før 67 år. Generelt:

- er andelen som kan ta ut alderspensjon høyere blant menn enn blant kvinner som følge av at menn har høyere pensjonsopptjening
- øker andelen som kan ta ut alderspensjon med alderen som følge av at det da blir færre år å dele pensjonen på
- er det flere som kan gå av med gradert pensjon enn full pensjon som følge av at en da sparer en større del av pensjonsutbetalingene til senere
- vil andelen som kan ta ut fleksibel pensjon øke over tid, bl.a. fordi nye årskull av kvinner i gjennomsnitt har høyere pensjonsopptjening enn eldre årskull
- har økt minstepensjon i årene 2008–2010 bidratt til at færre kan ta ut tidligpensjon som følge av at en må ha høyere opptjening for å få en pensjon minst på nivå med minstepensjonen fra 67 år

En kan velge å ta ut full pensjon, eller redusert pensjon med henholdsvis 20, 40, 50, 60 og 80 prosent uttaksgrad. Gjennomsnittlig uttaksgrad er høy i alle grupper og ligger samlet på om lag 92 prosent.

Fra 2011 er det også anledning til å endre uttaksgrad etter at en har tatt ut fleksibel alderspensjon. I desember 2011 hadde totalt 1 655 alderspensjonister endret uttaksgrad. Av disse hadde 1 334 økt uttaksgraden og 321 redusert den. Gjennomsnittlig pensjon er betydelig høyere for menn enn for kvinner, og øker som forventet med uttaksalder. Hvis kvinner i gjennomsnitt tar ut alderspensjon ved en høyere alder enn menn, vil dette over tid isolert sett bidra til en jevnere fordeling av utbetalt årlig alderspensjon mellom kvinner og menn

Tabell 4.1.4 Antall alderspensjonister 62 – 66 år, gjennomsnittlig uttaksgrad, gjennomsnittlig alderspensjon, og gjennomsnittlig alderspensjon korrigert for uttaksgrad. Desember 2011. G = 79 216 kroner

	Alder	Antall	Gjennomsnittlig uttaksgrad. Prosent	Gjennomsnittlig pensjon kroner	Gjennomsnittlig pensjon korrigert for grad
Kvinner	62	1 656	84,6	142 931	169 042
	63	1 273	83,8	149 720	178 676
	64	1 137	86,6	161 935	186 887
	65	1 317	88,3	169 997	192 607
	66	1 152	91,1	179 836	197 400
	62-66	6 535	86,7	159 520	184 051
Menn	62	7 313	94,5	189 164	200 251
	63	6 301	92,6	193 620	209 111
	64	5 530	93,4	207 038	221 622
	65	5 698	93,3	216 444	231 914
	66	4 467	95,0	230 488	242 674
	62-66	29 309	93,7	205 096	218 834
Totalt	62	8 969	92,6	180 627	194 991
	63	7 574	91,1	186 241	204 407
	64	6 667	92,3	199 346	216 059
	65	7 015	92,4	207 724	224 864
	66	5 619	94,2	220 104	233 696
	62-66	35 844	92,4	196 787	212 888

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Tabell 4.1.5 viser andelen av ulike årskull som har tatt ut alderspensjon for første gang ved ulike aldre. For eksempel tok 15,5 pst. av 1949-kullet ut fleksibel alderspensjon ved 62 år i løpet av 2011. Siden fleksibel alderspensjon ble innført fra 2011 viser tabellen bare uttak av alderspensjon for ulike årskull i dette året.

Tabell 4.1.5 Andel av årskull som har førstegangsuttak av alderspensjon ved angitt alder. Innenlandsboende. Desember 2011. Prosent

	62 år	63 år	64 år	65 år	66 år	67 år
1944						89,7
1945					10,1	
1946				11,3		
1947			11,2			
1948		13,0				
1949	15,5					

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

4.2 Uttak av uførepensjon

Tabell 4.2.1 viser antall uførepensjonister i alderen 62–67 år. Overgang fra uførepensjon til alderspensjon skjer måneden etter at en har fylt 67 år, og det er derfor også noen uførepensjonister som er 67 år gamle ved utgangen av 2011.

Tabell 4.2.1 Antall uførepensjonister over 62 år. Desember 2011.

Alder	Uførepensjon Antall	Uførepensjon – Antall innenlandsboende	Befolkning	Andel med uførepensjon. Prosent
62	17 444	16 896	57 020	29,6
63	19 247	18 599	57 576	32,3
64	20 901	20 240	58 461	34,6
65	22 706	21 946	60 165	36,5
66	20 776	20 097	53 372	37,7
67	1 779	1 712	4 155	41,2
Totalt	102 853	99 490	290 749	34,2

Befolkning for 67-åringer inkluderer personer født i desember 1944.

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

I desember 2011 var knapt 30 prosent av befolkningen uførepensjonister ved 62 år, og andelen øker gradvis til om lag 38 prosent ved 66 år. I vedlegg II er det tatt inn tilsvarende tabeller for menn og kvinner separat. De viser at andelen uførepensjonister i denne aldersgruppen er vesentlig høyere blant kvinner enn blant menn.

For de som mottar gradert uførepensjon er det mulig også å ta ut alderspensjon, men samlet pensjonsgrad for alders- og uførepensjon kan ikke overstige 100 prosent. I desember 2011 var det 1 555 personer som kombinerte alderspensjon og delvis uførepensjon.

4.3 Uttak av AFP

AFP-ordningen i privat sektor ble fra 1. januar 2011 lagt om til en ordning der AFP kommer som et påslag til folketrygdens alderspensjon. I den nye ordningen kan en ta ut AFP fra 62 år, og den årlige ytelsen øker ved senere uttak fram til 70 år på tilsvarende måte som alderspensjonen i folketrygden. Den nye ordningen gjelder for alle som er født i 1948 eller senere, og som tar ut AFP etter 1. januar 2011. I tillegg kunne personer født i årene 1944–1947 ta ut ny AFP gitt noen overgangsregler, forutsatt at de ikke hadde tatt ut gammel AFP. Tabellene nedenfor viser uttak av AFP i de ulike ordningene i 2011. En nærmere oversikt over uttak av AFP også i 2009 og 2010 i offentlig sektor og i gammel ordning i privat sektor er gitt i vedlegg III.

Tabell 4.3.1 viser antall pensjonister med AFP i privat sektor på gammel ordning. Den gamle ordningen vil bli faset ut fram mot utgangen av 2015, da alle som har tatt ut AFP på gammel ordning vil gå over på alderspensjon ved 67 år.

Tabell 4.3.1 Antall pensjonister med AFP i privat sektor – gammel ordning. Desember 2011*

Alder	Gammel AFP i privat sektor. Antall	Gammel AFP i privat sektor – Antall innenlandsboende	Befolkning	Andel med gammel AFP i privat sektor. Prosent
63	4 077	4 045	53 208	7,6
64	5 684	5 630	58 461	9,6
65	6 515	6 452	60 165	10,7
66	6 276	6 223	53 372	11,7
67	593	586	4 155	14,1
Totalt	23 145	22 936	229 361	10,0

- Foreløpige tall

Befolkning for 63-åringer inkluderer personer født januar til november 1948. Befolkning for 67-åringer inkluderer personer født i desember 1944.

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Tabell 4.3.2 viser antall pensjonister i privat sektor med ny AFP. Ved utgangen av 2011 hadde vel 10 000 personer tatt ut AFP i privat sektor etter ny ordning, og dette utgjorde om lag 3 prosent av befolkningen i den aktuelle aldersgruppen.

Tabell 4.3.2 Antall pensjonister med AFP i privat sektor – ny ordning. Desember 2011*

Alder	Ny AFP i privat sektor. Antall	Ny AFP i privat sektor. Antall innenlandsboende	Befolkning	Andel med ny AFP i privat sektor. Prosent
62	4 107	4 062	52 642	7,7
63	2 335	2 317	57 576	4,0
64	1 292	1 279	58 461	2,2
65	1 028	1 022	60 165	1,7
66	675	672	53 372	1,3
67	651	649	50 797	1,3
Totalt	10 088	10 001	333 013	3,0

- Foreløpige tall

Befolkning for 62-åringer inkluderer personer født januar til november 1949

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

I offentlig sektor er AFP-ordningen videreført som en egen førtidspensjonsordning for aldersgruppen 62–67 år. Tabell 4.3.3 viser at det ved utgangen av 2011 var 27 768 personer som hadde tatt ut AFP i offentlig sektor.

Tabell 4.3.3 Antall pensjonister med AFP i offentlig sektor. Desember 2011*

Alder	AFP i offentlig sektor. Antall	AFP i offentlig sektor. Antall innenlandsboende	Befolkning	Andel med AFP i offentlig sektor. Prosent
62	2 543	2 532	52 642	4,8
63	4 607	4 569	57 576	7,9
64	5 675	5 628	58 461	9,6
65	7 308	7 229	60 165	12,0
66	7 069	6 970	53 372	13,1
67	566	563	4 155	13,5
Totalt	27 768	27 491	286 371	9,6

- Foreløpige tall

Befolkning for 62-åringene inkluderer personer født januar til november 1949. Befolkning for 67-åringene inkluderer personer født i desember 1944.

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Tabell 4.3.4 viser at av de under 67 år som har tatt ut fleksibel alderspensjon i folketrygden hadde om lag 26 prosent også tatt ut AFP i privat sektor ved utgangen av 2011. NAV anslår at av de som har tatt ut alderspensjon og har rett til ny AFP fra privat sektor i 2011, så har 87 pst. valgt å ta ut privat AFP i tillegg.

Tabell 4.3.4 Antall og andel alderspensjonister som samtidig har ny AFP i privat sektor. Desember 2011. Andel i prosent.

	I alt	62-66 år	67-69 år
Antall	10 031	9 381	650
Andel	5,8	26,2	0,5

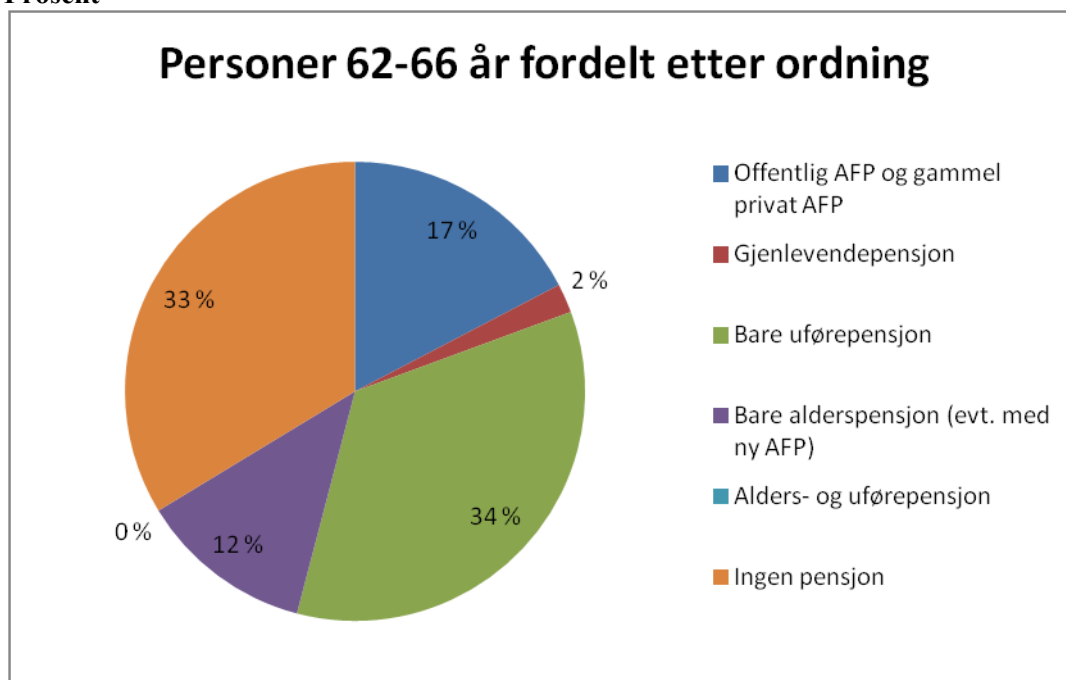
Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

4.4 Samlet uttak av pensjon

Figur 4.4.1 viser at om lag 2 av 3 personer i aldersgruppen 62–66 år mottok en form for pensjon i desember 2011. Tabell 4.4.1 viser at andelen er ganske lik for kvinner og menn. En høyere andel kvinner mottar uførepensjon og etterlattepensjon fra folketrygden, mens menn i langt større grad tar ut fleksibel alderspensjon.

Tabellen omfatter alderspensjon, uførepensjon, gjenlevende pensjon og AFP, men ikke personer som har gått av pga. særaldersgrenser. En del av gruppen ”Ingen pensjon” vil dermed kunne motta en pensjon som følge av at de har gått av med pensjon pga. særaldersgrense. Det finnes ikke noen samlet oversikt over hvor mange som har tatt ut pensjon som følge av særaldersgrense.

Figur 4.4.1 Befolkningen i aldersgruppen 62-66 år i desember 2011 fordelt etter pensjonsstatus. Prosent

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Tabell 4.4.1 Befolkningen i aldersgruppen 62-66 år i desember 2011 fordelt etter pensjonsstatus og kjønn. Prosent

Pensjon	Andelen av befolkningen – totalt	Andelen av befolkningen – kvinner	Andelen av befolkningen – menn
Offentlig AFP og gammel privat AFP	17	17	18
Gjenlevendepensjon	2	4	0
Bare uførepensjon	34	40	29
Bare alderspensjon (evt. med ny AFP)	12	4	20
Alders- og uførepensjon	0	0	1
Ingen pensjon	33	34	33

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Tabell 4.4.2 viser tilsvarende tall for 2010. Andelen av befolkningen i aldersgruppen 62–66 år som ikke mottar noen form for pensjon har blitt sterkt redusert fra 2010 til 2011, og særlig blant menn. Samtidig har andelen av befolkningen i aldersgruppen 62–66 år med offentlig AFP og gammel privat AFP, uførepensjon og gjenlevendepensjon gått litt ned fra 2010 til 2011.

NAV anslår at av de om lag 36 000 som tok ut fleksibel alderspensjon under 67 år i 2011 ville om lag 13 000 tatt ut en annen pensjon om fleksibel alderspensjon ikke hadde blitt innført. Nettoveksten i antall pensjonister i denne gruppen kan dermed anslås til 23 000 personer. Anslaget er basert på en sammenlikning av samlet antall pensjonister i aldersgruppen 62–66 år i 2011 og i årene 2008–2010.

NAV anslår at av de som har tatt ut fleksibel alderspensjon i 2011 så ville om lag 60 prosent ikke hatt rett til offentlig AFP eller AFP i privat sektor forutsatt at denne ordningen hadde blitt videreført som i 2010. En stor del av de som har tatt ut alderspensjon under 67 år kunne derfor alternativt ikke ha tatt ut AFP.

Tabell 4.4.2 Befolkningen i aldersgruppen 62-66 år i desember 2010 fordelt etter pensjonsstatus og kjønn

Pensjon	Andelen av befolkningen – totalt	Andelen av befolkningen - kvinner	Andelen av befolkningen - menn
Offentlig AFP og gammel privat AFP	20	19	21
Gjenlevendepensjon	3	5	1
Uførepensjon	35	41	29
Ingen pensjon	42	36	49

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

5. Folketrygdens utgifter til alderspensjon

Tabell 5.1 viser utviklingen i folketrygdens utgifter til alderspensjon. Utgiftene har økt over tid, og veksten har vært økende i årene 2007–2010 målt i fast G. Veksten skyldes både at det har blitt flere alderspensjonister og at gjennomsnittlig alderspensjon har økt i fast G. Opptrappingen av minstepensjonen i årene 2008–2010 har også bidratt til en økning i gjennomsnittlig pensjon. I 2011 var veksten i utgiftene til alderspensjon særlig sterk som følge av den sterke økningen i antall alderspensjonister.

Årlig alderspensjon for de som tar ut alderspensjon under 67 år blir lavere jo tidligere den tas ut pga. de nøytrale uttaksreglene. De som ikke tar ut full pensjon vil også få lavere pensjon ved lavere uttaksgrad. Selv når en tar hensyn til dette var imidlertid gjennomsnittlig pensjon for de som tok ut alderspensjon før 67 år om lag på nivå med gjennomsnittlig alderspensjon for alle alderspensjonister. Dette har sammenheng med at nye alderspensjonister har høyere pensjonsopptjening enn eldre. Videre var et klart flertall av de som har tatt ut tidligpensjon menn, og menn har i gjennomsnitt høyere pensjonsopptjening enn kvinner.

Tabell 5.1 Antall alderspensjonister, utgiftsutvikling, og utviklingen i gjennomsnittlig alderspensjon. Tall i fast G er regnet med G fra 1. mai 2011 (79 216 kroner)

	Antall alderspensjonister per 31.12	Antall alderspensjonister 62–66 år per 31.12.	Løpende utgifter, mill. kroner	Utgifter regnet i fast G	Gjennomsnittlig alderspensjon i fast G	Vekst i prosent		
						Utgifter regnet i fast G	Antall pensjonister	Gjennomsnittlig pensjon regnet i fast G
2007	639 255		97 312	117 681	184 820	1,8	0,8	1,0
2008	642 815		105 384	120 798	188 440	2,6	0,7	2,0
2009	650 855		112 845	124 144	191 925	2,8	0,9	1,8
2010	663 799		121 124	128 410	195 350	3,4	1,6	1,8
2011	718 667	35 850	135 496	137 566	197 070	7,1	6,2	0,9

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Utgiftene til alderspensjon fra folketrygden for pensjonister i alderen 62–66 år er i 2011 anslått til om lag 4,8 mrd. kroner. Pensjonsreformen har dermed bidratt til økte utgifter til alderspensjon på kort sikt. Økningen er likevel noe lavere enn 4,8 mrd. kroner som følge av innsparinger knyttet til ny regulering av pensjon under utbetaling. Pensjoner under utbetaling skal fra 2011 reguleres med lønnsveksten, og deretter fratrekkes 0,75 prosent. Det er også enkelte innsparinger knyttet til levealdersjusteringen som er innført fra 2011, og til at enkelte er anslått å øke alderen for uttak av alderspensjon til etter 67 år som følge av pensjonsreformen. Samlet anslår NAV at pensjonsreformen har bidratt til å øke utgiftene til alderspensjon i folketrygden med 4,1 mrd. kroner i 2011.

Over tid påvirkes folketrygdens utgifter i liten grad av når pensjonen tas ut, fordi reglene for uttak av alderspensjon er nøytralt utformet og tidlig uttak gir lavere årlig pensjon.

6. Yrkesaktivitet blant eldre

I dette avsnittet beskrives utviklingen i yrkesaktiviteten blant eldre de siste årene basert på ulike kilder. Arbeidsdepartementet har gitt SSB i oppdrag å utarbeide statistikk om pensjoneringsatferd og yrkesaktivitet blant den eldre befolkningen. Rapportene fra SSB som er benyttet i denne rapporten er to upubliserte rapporter som omhandler yrkesdeltakelsen blant eldre før og etter pensjonsreformen. Fra Arbeids- og velferdsdirektoratet er to artikler som ble publisert i henholdsvis Arbeid og velferd nr.4 i 2011 (Dahl og Lien (2011)) og i Arbeid og velferd nr. 2 2012 (Haga og Lien (2012)) benyttet. I tillegg er det benyttet statistikk fra AA-registeret utarbeidet av Arbeids- og velferdsdirektoratet og statistikk fra den registerbaserte sysselsettingsstatistikken utarbeidet av SSB. Det er foreløpig for tidlig å komme med noen evaluering av effektene av pensjonsreformen på yrkesaktiviteten blant eldre.

Til å belyse den løpende utviklingen i yrkesaktiviteten er SSBs arbeidskraftsundersøkelse og AA-registeret (arbeidstaker- og arbeidsgiverregisteret administrert av NAV) de to viktigste kildene. Den førstnevnte undersøkelsen er en utvalgsundersøkelse, noe som gjør at utvalgusikkerheten kan bli høy når man ser på mindre grupper. Dette innebærer for eksempel at årsendringene for ettårige aldersgrupper må være relativt store for at man kan si at det har skjedd en endring. Til å se på mulige effekter av pensjonsreformen er derfor AA-registeret bedre egnet siden dette er en fullstendig telling av alle arbeidstakere.

Norsk økonomi gikk inn i en nedgangskonjunktur rundt årsskiftet 2007/2008 som etter hvert førte til at arbeidsledigheten tok til å øke. Dette har også fått betydning for sysselsettingsutviklingen blant den eldre befolkningen. Selv om arbeidsledigheten har gått noe tilbake det siste året, er den fortsatt høyere enn nivået i 2008. Til tross for den svake konjunkturutviklingen i store deler av perioden 2007–2011, har det vært en klar vekst i andelen sysselsatte blant eldre hele perioden sett under ett.

Pensjonsreformen gjorde at personer i aldersgruppen 62 til 66 år kunne gå av med alderspensjon i 2011. Tidligere hadde imidlertid en stor andel av disse mulighet for å gå av med AFP. I offentlig sektor ble den gamle AFP ordningen videreført, og insentivene til å stå i arbeid er i hovedsak uforandret fra tidligere år. AFP-ytelsen i privat sektor derimot kommer som et livsvarig tillegg som støtter opp under insentivene i den nye alderspensjonen fra folketrygden.

6.1 Fordelingen av sysselsatte i offentlig og privat sektor

Tabell 6.1.1 gir en fordeling av de sysselsatte i fjerde kvartal 2010 etter sektor. Sektorinndelingen er gjort på bakgrunn av analyser av hvilken pensjonsordning ansatte i ulike næringer tilhører, dvs. om de står i stillinger som gir rett på offentlige eller private pensjonsordninger. Vi ser at 64,5 prosent av de sysselsatte i alderen 62 til 66 år var sysselsatt i privat sektor. Denne andelen er noe høyere enn i alderen i 50 til 61 år, men noe lavere enn andelen sysselsatte i privat sektor totalt.

Tabell 6.1.1 Sysselsatte (lønnstakere og selvstendige) personer 15-74 år, etter alder og sektor/pensjonsordning 4. kvartal 2010

Alder	Antall i alt	Sektor/pensjonsordning. Prosent			
		I alt	Offentlig		Privat
			Statlig	Kommunal	
15-74 i alt	2 517 000	100	10,7	19,5	69,7
15-49	1 740 331	100	10,0	17,5	72,5
50-59	497 160	100	12,7	24,7	62,6
60-61	83 590	100	12,3	26,2	61,5
62-66	138 158	100	12,2	23,3	64,5
67-74	57 761	100	9,1	18,0	72,9

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Registerbasert sysselsettingsstatistikk

Gjennomsnittlig arbeidstid var på 30,8 timer i uka blant sysselsatte i alderen 62–66 i fjerde kvartal 2010, se tabell 6.1.2. Dette er noe lavere enn gjennomsnittet for alle aldergrupper, som var på 31,5 timer. Det er særlig kommunal sektor som trekker ned gjennomsnittet blant de i alderen 62–66 år. Arbeidstiden er lavere i kommunal enn i statlig og privat sektor også i de øvrige aldersgruppene.

Tabell 6.1.2 Gjennomsnittlig arbeidstid per uke i hovedarbeidsforholdet blant sysselsatte (lønnstakere og selvstendige) personer 15-74 år og bosatt, etter alder og sektor/pensjonsordning 4.kvartal 2010.

Alder	I alt	Offentlig		Privat
		Statlig	Kommunal	
15-74 i alt	31,5	33,4	29,0	31,9
15-49	31,2	33,6	28,9	31,4
50-59	33,4	34,2	30,7	34,3
60-61	32,7	33,5	30,2	33,7
62-66	30,8	31,3	27,3	31,9
67-74	25,2	22,6	17,4	27,4

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Registerbasert sysselsettingsstatistikk

I vedlegg IV er det tatt inn noen tilsvarende tabeller som tabell 6.1.1 og 6.1.2 fordelt på kjønn. Tabellene viser bl.a. at kvinner i langt større grad enn menn arbeider i offentlig sektor, og at gjennomsnittlig antall timeverk er noe lavere blant kvinner enn blant menn.

6.2 Yrkesaktivitet ifølge AA-registeret

AA-registeret viser at sysselsettingen har økt for 61- og 62-åringene i perioden 2007–2011, se tabell 6.2.1. Det er særlig økt sysselsetting blant kvinnene som har bidratt til dette. For de mellom 62 og 66 år var også sysselsettingsnivået klart høyere i 2011 enn i 2007. Også her er det særlig utviklingen blant kvinnene som har bidratt til å trekke sysselsettingsratene opp.

Tabell 6.2.1 Andelen av befolkningen i alderen 60–74 år i registrert arbeid ved utgangen av 2007–2011. Prosent

Alder	2007	2008	2009	2010	2011
60	62,8	63,9	64,0	64,7	66,3
61	60,5	61,7	61,7	62,6	63,4
62	50,7	52,2	52,1	51,9	56,1
63	42,7	44,4	44,6	44,5	46,6
64	36,8	38,7	38,8	39,0	40,2
65	29,4	31,9	32,3	32,5	33,5
66	23,4	25,8	27,1	27,7	28,3
67	16,5	18,8	19,3	20,4	20,9
68	12,9	14,0	15,3	15,8	16,9
69	10,5	11,6	12,0	13,2	13,7
70	7,9	8,6	8,9	9,7	10,1
71	6,3	6,9	7,0	7,7	8,0
72	5,0	5,5	5,8	6,3	6,6
73	3,9	4,5	4,9	5,2	5,5
74	3,3	3,6	3,9	4,4	4,6

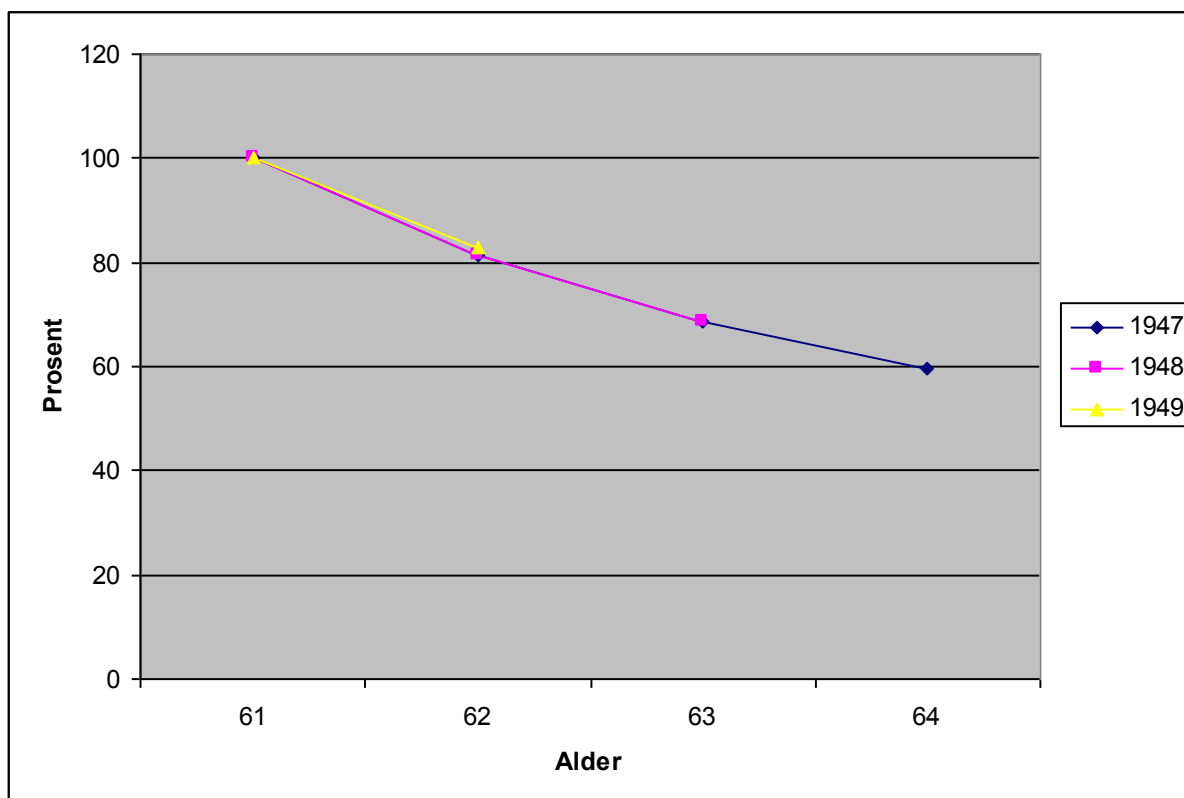
Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet, AA-registeret

Ser man på aldersgruppen 62 år var sysselsettingsandelene relativt stabile rundt 52 prosent fra 2008 til 2010. Det ser ut til å ha vært en liten nedgang blant 62-åringene i 2010 som ble etterfulgt av en økning på 4,2 prosentpoeng i 2011. Dette kan ha sammenheng med at dette året var det siste det var mulig å ta ut gammel AFP i privat sektor. Dette kan ha ført til at sysselsettingsandelene gikk noe mer ned enn de ellers ville ha gjort. Den sterke økningen fra 2010 til 2011 for denne aldersgruppen må derfor ses i sammenheng med dette. Selv om man tar hensyn til dette forholdet, er imidlertid økningen for denne aldersgruppen høy sammenlignet med årssendingene for 61- og 60-åringene.

Avgang fra arbeidslivet

En annen måte å se om sysselsettingen har blitt påvirket av pensjonsreformen, er å sammenligne individer fra ulike kohorter (årskull) over tid. I figur 6.2.1 er dette gjort ved å sammenligne personer i 1949-kullet som ble 61 år og var sysselsatte i 2010 med de som ble 61 år og var sysselsatte i de to foregående årene. Vi får dermed sammenliknet tilpasningen til personer som ble 62 år i året da pensjonsreformen trådte i kraft med de som ble 62 år i 2009 og 2010.

Figur 6.2.1 Bosatte arbeidstakere 61 år i hhv. 2. kvartal 2008 (1947-kullet), 2009 (1948-kullet) og 2010 (1949-kullet), etter andel som fortsatt arbeider i årene etter

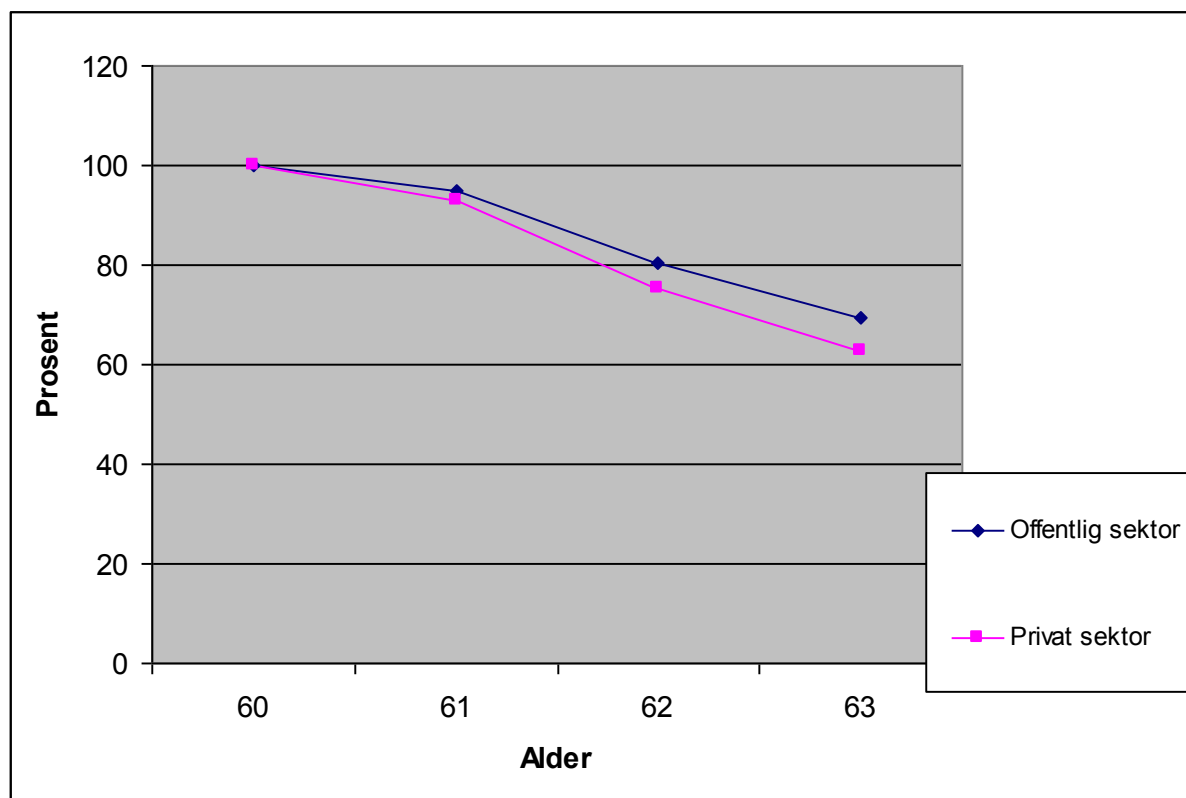
Kilde: Statistisk sentralbyrå

Figur 6.2.1 viser at i aldersgruppen 61 år har 1949-kullet (dvs. 2010-populasjonen), som er berørt av reformen det første året etter startåret (fylte 62 år i 2011), om lag ett prosentpoeng mindre avgang året etter startåret enn de to foregående kullene i samme aldersgruppe som ikke er berørt av reformen det første året etter. Men også i aldersgruppen 60 år, som er for unge til å ta ut AFP/alderspensjon når de er 61 år, finner man imidlertid det samme mønsteret. Videre er det i de eldre aldersgruppene som er mellom 62 og 69 år i startåret, liten forskjell på 2010-populasjonen som er berørt av reformen det første året etter, og de to foregående kullene som ikke er berørt av reformen året etter. Dette kan tyde på at den høyere andelen som fortsetter å arbeide, skyldes flere forhold enn pensjonsreformen.

Insentivene til å stå lenger i arbeid har, som nevnt, blitt sterkere i privat sektor, mens de i stor grad er de samme som tidligere i offentlig sektor. Et interessant spørsmål er dermed om vi kan se om dette har fått betydning for avgangsmønsteret i de to sektorene. Figur 6.2.2 viser avgangsmønsteret til de som var 60 år i 2008 og som ble 63 år i 2011 fordelt etter sektor. Privat sektor ser i hele perioden ut til å ha noe større avgang enn offentlig sektor. Forskjellen mellom de to sektorene er imidlertid små og utviklingen i 2011 tyder ikke på at tilpasningen i de to sektorene har vært spesielt forskjellig.

Konjunkturrelle og strukturelle endringer vil påvirke utviklingen og kan ha hatt ulik betydning i offentlig og privat sektor. Ved å se på utviklingen i bredere aldersgrupper kan man imidlertid til en viss grad få et inntrykk av betydningen av konjunkturrelle endringer.

Figur 6.2.2 Utviklingen i arbeidstakerandelen for bosatte 60-åringer som var arbeidstakere i 2. kvartal 2008, etter sektor. Prosent

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Sammenligner man avgangsmønsteret til 61-åringene som jobbet i privat sektor i 2010 med de som var 61 år året før, er det en liten økning i andelen som fortsatt er i jobb. Økningen er imidlertid større i offentlig sektor og det er også en økning for 60-åringene i samme periode. Tallene tyder med andre ord på at det er andre forhold enn pensjonsreformen som har bidratt til at avgangen er redusert.

En årsak til at avgangen fra privat sektor ikke har vært lavere, er at det var mulig å søke om å ta ut AFP etter gammel ordning i privat sektor i 2010. Dette førte til at det var flere enn vanlig som søkte om dette i desember samme år. I tillegg fikk mange i privat sektor som tidligere ikke hadde rett på AFP, muligheten til å gå av med alderspensjon ved 62 år i 2011. Disse to momentene trekker i retning av økt avgang fra privat sektor fra 2010 til 2011.

6.3 Yrkesaktivitet ifølge Arbeidskraftundersøkelsen (AKU)

Tabell 6.3.1 viser utviklingen i sysselsettingen for befolkningen over 60 år i perioden 2007–2011. Tallene tyder på at det har vært en viss vekst i sysselsettingen særlig for 60- og 61-åringene. Det er særlig utviklingen blant kvinnene som har bidratt til dette. Ettersom Arbeidskraftundersøkelsen er en utvalgsundersøkelse, blir usikkerheten knyttet til sysselsettingsprosentene høy når man ser på ettårige aldersgrupper. De fleste årsendringene er innenfor feilmarginen i undersøkelsen. Dette gjelder for eksempel nedgangen for 63-åringene fra 2010 til 2011. AA-registeret, som er en fulltelling av alle arbeidstakere, er bedre egnet til å vurdere den løpende utviklingen i sysselsettingen.

Tabell 6.3.1 Sysselsettingsprosent(er) (inkluderer lønnstakere og selvstendige) etter alder. 60–74 år. Årsgjennomsnitt 2007–2011

	I alt	60 år	61 år	62 år	63 år	64 år	65 år	66 år	67-69	70-74
	60–74 år									
2007	35	72	69	55	47	46	35	30	16	7
2008	36	75	69	57	46	44	36	30	18	6
2009	36	77	71	57	48	41	40	31	17	6
2010	36	78	72	56	50	42	38	34	19	7
2011	36	77	75	57	48	43	37	32	18	8

Kilde: Statistisk sentralbyrås arbeidskraftsundersøkelse

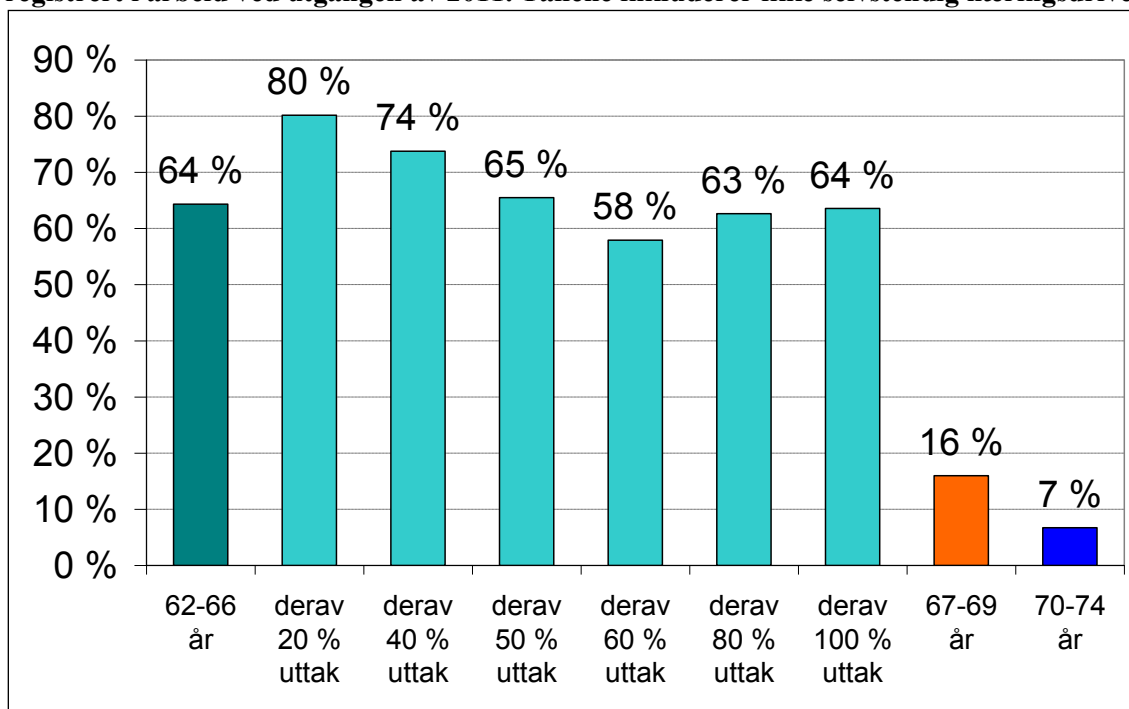
6.4 Hvor mange kombinerer arbeid og pensjon?

Av de knapt 36 000 personene som mottok alderspensjon i alderen 62 til 66 år ved utgangen av 2011 var det 64 prosent som var i arbeid, jf figur 6.4.1. Tallene inkluderer ikke selvstendig næringsdrivende, og andelen som kombinerer arbeid og pensjon ville kunne vært enda høyere hvis også denne gruppen hadde vært inkludert.

En analyse av NAV (Dahl og Lien 2011) viser at det var langt fra alle som var i arbeid før de ble alderspensjonister. Av de som var alderspensjonister i alderen 62 til 66 år i 2. kvartal 2011 var 69 prosent registrert i arbeid et halvt år tidligere. Dette viser at en svært høy andel, omtrent 90 prosent, fortsetter å arbeide til tross for at de mottar alderspensjon.

Av de som fortsatte å arbeide var også stillingsandelene høye. Tall for 3.kvartal viser at den avtalte arbeidstiden for de som kombinerte alderspensjon med arbeid var på 34,5 timer for menn og 31,5 timer for kvinner. Blant de som arbeidet, men som ikke mottok pensjon, var den avtalte arbeidstiden på samme nivå for menn, mens den for kvinner var på 28,8 timer. Forskjellen for kvinner har trolig sammenheng med at mange av kvinnene som jobber deltid ikke oppfyller vilkårene for å motta alderspensjon.

Figur 6.4.1 Andelen av alderspensjonistene i alderen 62–74 år i desember 2011 som var registrert i arbeid ved utgangen av 2011. Tallene inkluderer ikke selvstendig næringsdrivende

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet.

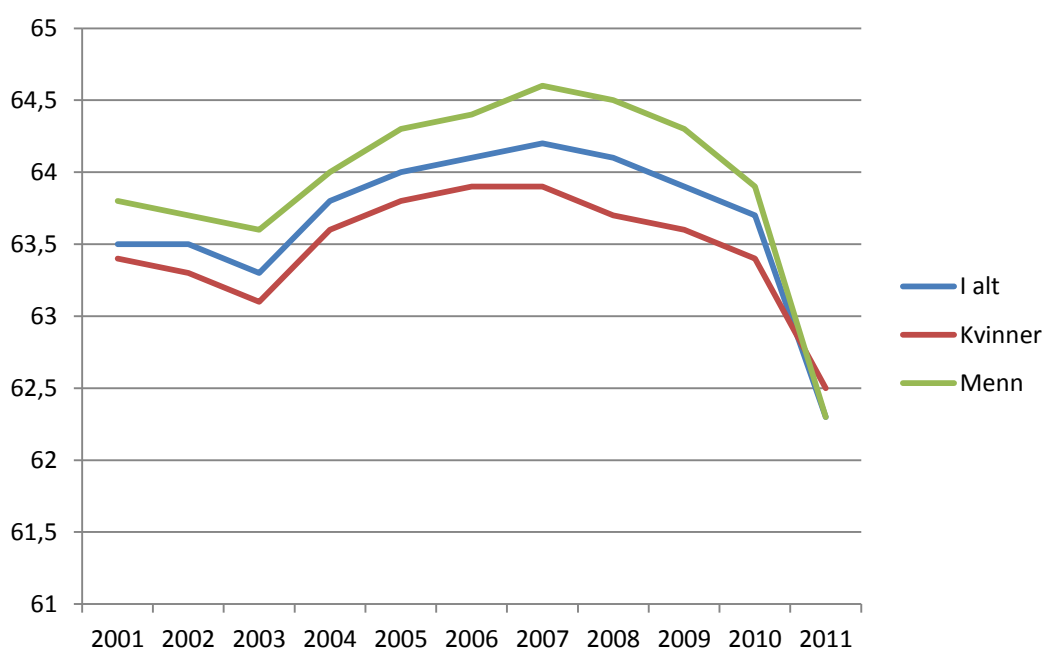
7. Om forventet pensjoneringsalder og forventet yrkesaktivitet

Omtalen av forventet pensjoneringsalder er basert på en artikkel av Haga og Lien som er publisert i Arbeid og velferd nr. 2 2012.

7.1 Forventet pensjoneringsalder

Forventet pensjoneringsalder er definert som når en person kan forventes å starte uttak av pensjon, og inkluderer de tre ordningene alders- og uførepensjon og AFP. Forventet pensjoneringsalder ved 50 år var på 62,3 år i 2011. Dette er en nedgang på 1,4 år fra året før, se figur 7.1.1. Nedgangen skyldes økt tilgang til både uførepensjon og AFP og innføringen av fleksibel alderspensjon. En årsak til nedgangen i årene etter 2008 er at reglene for avkortning av pensjon mot arbeidsinntekt har blitt fjernet for de mellom 67 og 69 år.

Figur 7.1.1 Forventet pensjoneringsalder ved fylte 50 år. 2001–2011.

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

7.2 Forventet yrkesaktivitet

Ett av målene i IA-avtalen er å øke yrkesaktiviteten blant de eldre. Dette er operasjonalisert ved at forventet antall yrkesaktive år for en 50-åring skal øke med seks måneder fra 2009 til 2013. Dette betyr at antall yrkesaktive år skal øke til 11,4 år innen 2013. Forventet yrkesaktivitet er i denne rapporten definert som antallet årsverk en person ved en gitt alder kan regne med å bidra med i arbeidslivet dersom sysselsettingsmønsteret og levealderen holder seg konstant i årene framover. For mer om denne indikatoren, se Haga og Lien (2012). Forventet antall yrkesaktive år for en 50-åring har vært økende i perioden 2001 til 2009. I 2009 og 2010 var yrkesaktiviteten stabil før den økte med 0,1 år i 2011. En 50-åring kunne i 2011 forventet å være i arbeid i 11,0 år med full stilling. Dette er 1,4 år høyere sammenlignet med 2001. For at IA-avtalens mål skal oppfylles, må antall år i arbeid øke med 0,4 år dersom vi benytter denne måten å måle yrkesaktiviteten på.

En årsak til økningen i yrkesaktiviteten kan være at andelen med høyere utdanning har økt i denne aldersgruppen. Sysselsettingen blant eldre øker med utdanningsnivået. En annen forklaring kan være at store årskull nå er i ferd med å nærme seg pensjonsalderen, og dette kan ha ført til en holdningsendring blant arbeidsgivere og arbeidstakere, slik at både tilbudet av og etterspørselen etter arbeidskraft kan ha økt i denne aldersgruppen.

Samtidig som forventet pensjoneringsalder gikk ned i perioden 2001 til 2011, var det altså en klar økning i yrkesaktiviteten blant de eldre i den samme perioden. Dette skyldes blant annet at folk er mer yrkesaktive enn før både før og etter at de tar ut pensjon. Pensjonsreformen har bidratt til å viske ut skillet mellom arbeid og pensjon ytterligere. Den økte yrkesdeltakelsen blant kvinnene som har ført til at flere enn tidligere har rett på og har tatt ut AFP har i tillegg bidratt til at flere har mulighet til å pensjonere seg tidlig.

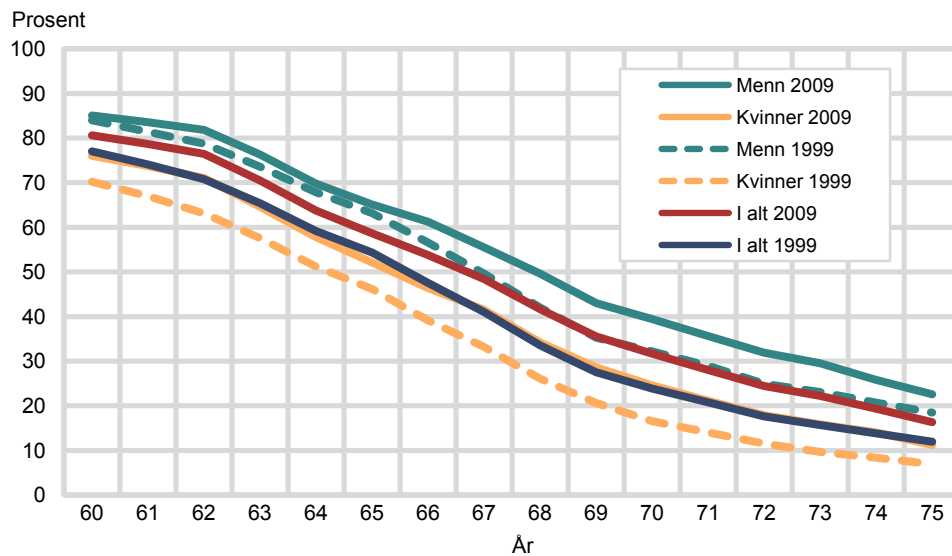
8. Inntektsstatistikk for den eldre befolkningen

SSB har på oppdrag fra Arbeidsdepartementet analysert inntektsutviklingen i den eldre befolkningen. Resultatene er presentert i SSB rapport nr. 4 2012 som tar for seg utviklingen i befolkningen over 60 år i perioden 1999 til 2009. Rapporten tar for seg utviklingen i inntektskomponentene uførepensjon, alderspensjon, AFP, kapital- og yrkesinntekter samt andre overføringer i denne perioden. Tallene for inntektsutviklingen støtter opp under andre arbeidsmarkedsindikatorer som viser at yrkesdeltakelsen blant de eldre har økt. Neste rapport om inntektsutviklingen blant den eldre befolkningen er planlagt å komme i første halvdel av 2013 og vil da inneholde tall for både 2010 og 2011.

8.1 Kohortanalyser

Det har vært en økende andel med yrkestilknytning i form av yrkesinntekt i alle aldre fra 60 til 74 år i perioden fra 1999 til 2009, se figur 8.1.1. Blant 65 år gamle menn hadde 65 prosent en yrkesinntekt i 2009. Dette er en økning på 2 prosentpoeng fra 1999. For kvinner i samme alder økte den med 6 prosentpoeng til 52 prosent i samme periode. For 68-åringene har andelen med yrkesinntekt økt med 8 prosentpoeng til 42 prosent i 2009.

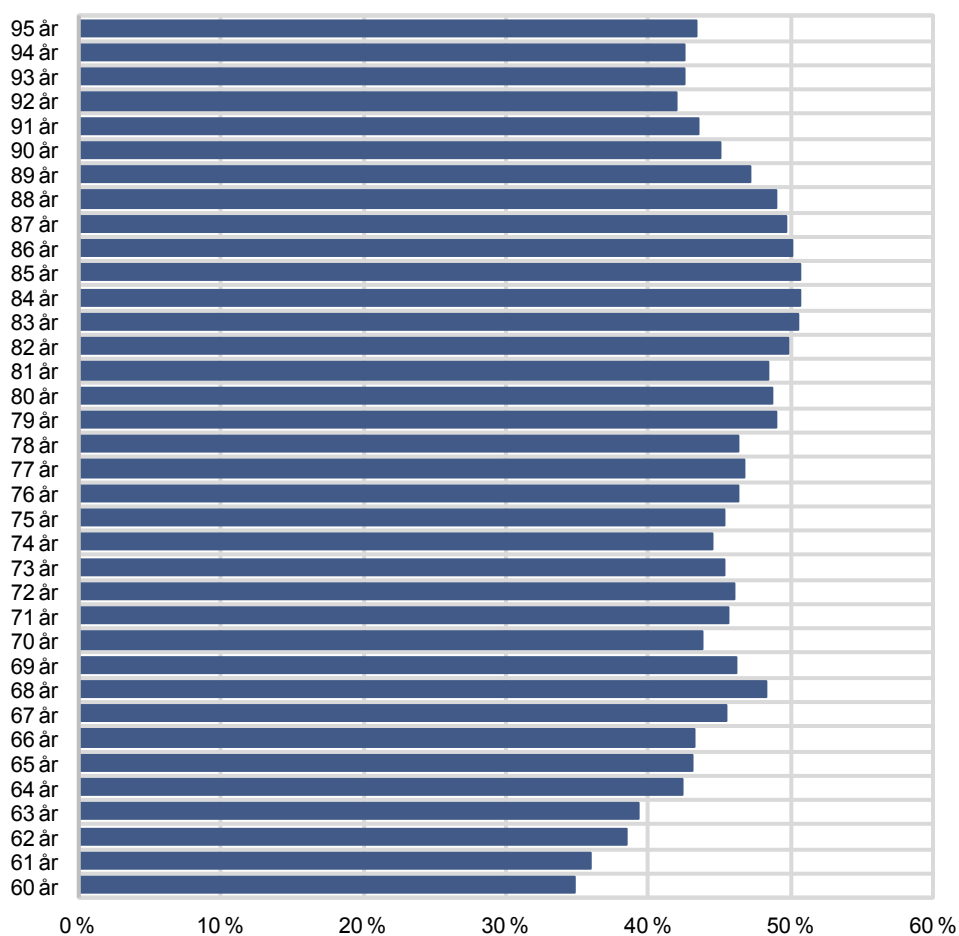
Figur 8.1.1 Andel personer med yrkesinntekt etter alder. Kvinner og menn. 1999 og 2009

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Det har vært en sterk realvekst i de samlede inntektene for den eldre befolkningen i perioden fra 1999 til 2009. I samtlige aldersgrupper mellom 60 og 95 år har det vært en realvekst i gjennomsnittlig samlet inntekt på minst 34 prosent fra 1999 til 2009. Også utviklingen i medianinntekt viser en klar vekst i perioden på mellom 35 og 51 prosent, se figur 8.1.2. Ser man på 63- og 68-åringene, er det inntekt fra arbeid som hatt den sterkeste veksten i denne perioden. Gjennomsnittlig årlig vekst i den nominelle gjennomsnittlige yrkesinntekten har vært henholdsvis 7,2 prosent og 12 prosent i disse to aldersgruppene. Det er 67- og 68-åringene som har hatt den sterkeste realveksten i perioden; om lag 50 prosent. Ser man imidlertid på inntektsveksten målt ved økningen i medianinntekten har den vært noe lavere for disse to aldersgruppene.

Figur 8.1.2 Realvekst i median samlet inntekt for personer etter ettårige alderstrinn. Prosent. 1999-2009

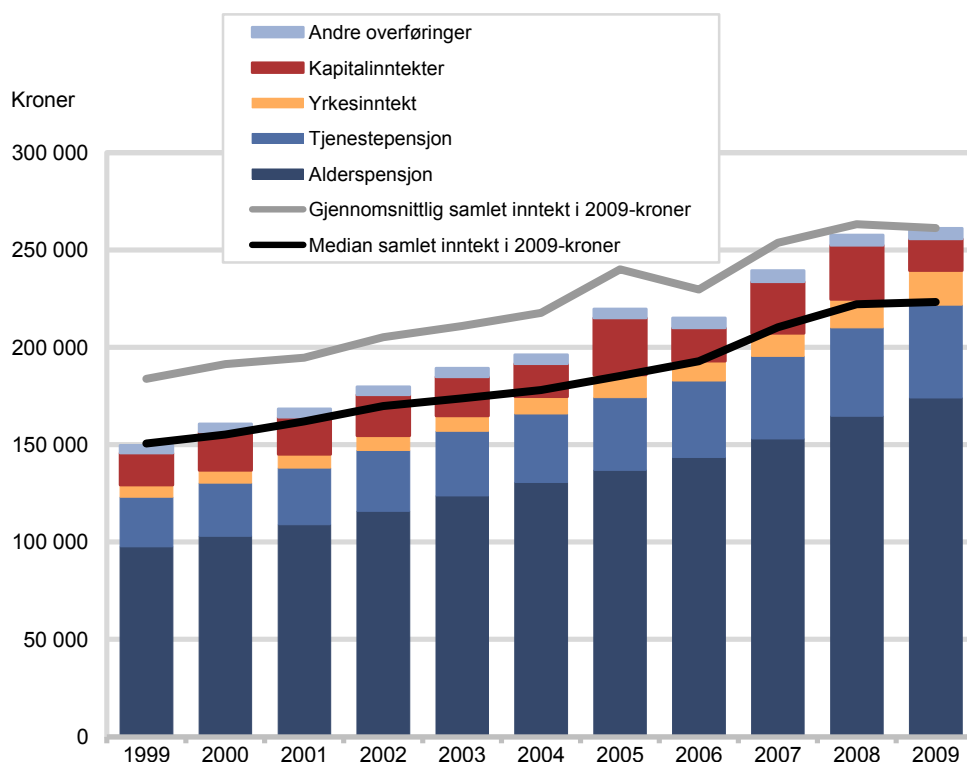
Kilde: Statistisk sentralbyrå

Den sterke inntektsveksten i alderen 67–68 år har sammenheng med fjerningen av reglene for avkortning av pensjon ved inntekt over 2 G i denne alderen. Reglene ble avvirket for 67-åringene fra 1/1-2008, for 68-åringene fra 1/1-2009 og for 69-åringene fra 1/1-2010. Tallene indikerer at denne regelendringen har bidratt til økt yrkesdeltakelse blant 67- og 68-åringene. For 67-åringene økte andelen alderspensjonister med inntekt over 2 G fra 15,6 prosent i 2007 til 21,3 prosent i 2009. For 68-åringene økte andelen fra 9,0 prosent i 2008 til 12,7 prosent i 2009.

8.2 Inntektssammensetning og nivå

For alderspensjonistene har, med unntak av kapitalinntektene, andelen som de ulike inntektskildene utgjør av de samlede inntektene vært relativt stabile i perioden fra 1999 til 2009, se figur 8.2.1. Alderspensjon har utgjort rundt 65 prosent av inntektene i hele perioden. Fra å utgjøre 17 prosent av de samlede inntektene i 1999 utgjorde tjenestepensjon 18 prosent i 2009. Ettersom tjenestepensjon ble gjort obligatorisk for alle ansatte i 2006, kan man forvente at denne inntektskilden vil øke i betydning i årene framover.

Figur 8.2.1 Sammensetningen av gjennomsnittlig samlet inntekt for alderspensjonister. Kroner. 1999-2009

Kilde: Statistisk sentralbyrå

Det er stor variasjon i inntektsnivået for alderspensjonistene. Et hovedtrekk er at samlet inntekt er lavere desto eldre personen er. Dette skyldes både at yrkesinntekten og at alderspensjonen er fallende med økende alder. Årsaken til at alderspensjonen faller med økende alder er at yngre alderspensjonister har høyere opptjente pensjonsrettigheter enn eldre. Dette har også delvis sammenheng med at andelen kvinner som i forhold til menn har lav opptjening er høyest i de eldste aldersgruppene.

Andelen minstepensjonister av alle alderspensjonister har gått ned fra 38 prosent i 1999 til 27 prosent i 2009. Realveksten i gjennomsnittlig samlet inntekt var på 31 prosent for denne gruppen i løpet av perioden

AFP var tidligere en tidsbegrenset ytelse som kun omfattet personer fra 62 til 67 år. I 1999 mottok 15 prosent av befolkningen mellom 62 og 67 år AFP. I 2009 hadde denne andelen økt med 3 prosentpoeng til 18 prosent. En del av denne økningen kan trolig forklares med at det har blitt stadig flere kvinner som har rett til AFP.

Tall fra NAV viser at pensjonsgraden til de som mottok AFP-pensjon i privat sektor gikk ned fra 95,6 prosent i ved utgangen av første kvartal 2002 til 90,6 prosent ved utgangen av første kvartal 2011.

Det har vært en sterk vekst i antallet uførepensjonister i aldersgruppen 60–66 år fra 1999 til 2009. Samtidig har imidlertid befolkningsveksten vært sterk, slik at antallet uførepensjonister som andel av befolkningen har gått ned med 4 prosentpoeng til 33 prosent. I samme periode

har realveksten i de samlede inntektene vært på 35 prosent for uførepensjonistene. Inntekts-sammensetningen har samtidig vært relativt stabil for denne gruppen.

8.3 Husholdninger

Antall husholdninger der hovedinntektstaker var alderspensjonist var på 403 000 i 2009, en økning på 3 prosent fra 2004. Andelen dette antallet utgjør av alle privathusholdninger gikk imidlertid ned med 1 prosentpoeng til 19 i prosent i løpet av den samme perioden. Samtidig har antallet husholdninger hvor hovedinntektstaker er uførepensjonist vært stabil, mens antallet aleneboende alderspensjonister med minstepensjon har gått litt ned.

Jo eldre husholdningene blir, målt ut fra hovedinntektstakers alder, desto lavere blir husholdningenes samlede inntekt. Husholdninger med hovedinntektstaker i aldersgruppen 67 til 69 hadde en gjennomsnittlig inntekt på 521 400 kroner i 2009. Dette er 25 prosent lavere enn for husholdninger hvor hovedinntektstaker var 60 til 61 år. Etter skatt blir imidlertid forskjellen redusert til 20 prosent.

9. Evaluering av pensjonsreformen

Arbeidsdepartementet har gitt Norges forskningsråd i oppdrag å evaluere pensjonsreformen. Temaer for evalueringen er basert på et oppdragsbrev fra Arbeidsdepartementet til Forskningsrådet vedlagt et mål og rammedokument. Det er lagt opp til en ramme for evalueringen på i alt 56 millioner kroner i perioden 2011–2018.

Evalueringen ledes av en styringsgruppe med følgende sammensetning:

- Docent Gabriella Sjögren Lindquist, Stockholms universitet, Institutet för social forskning (leder)
- Professor Bent Greve, Roskilde Universitet, Institut for Samfund og Globalisering
- Professor Rolf Rønning, Høgskolen i Lillehammer
- Professor Lotta Vahlne Westerhäll, Göteborgs universitet
- Seniorlektor Agneta Kruse, Lunds universitet
- Professor Rune Sørensen, Handelshøyskolen BI, Oslo

Formålet med evalueringen er å undersøke om man gjennom pensjonsreformen når sentrale mål som:

- Økonomisk og sosialt bærekraftig pensjonssystem
- Å legge til rette for en fleksibel overgang fra arbeid til pensjon
- Å motivere til arbeid
- God fordelings- og likestillingsprofil
- Enkle hovedprinsipper og god informasjon

Gjennom evalueringen er det også et ønske om å bygge opp mer langsiktig forskningsbasert kompetanse på pensjonsspørsmål og befolkningsaldring. Det er i tilknytning til evalueringen etablert et Brukerråd med i alt 21 medlemmer som representerer departementer, partene i arbeidslivet, næringsorganisasjoner og interesseorganisasjoner. Brukerrådet kan gi innspill til temaer for evalueringen og vil dessuten være en viktig informasjons- og formidlingsarena for å presentere resultater fra evalueringen.

Den første utlysningen av midler skjedde i 2011 og det ble da bevilget til sammen 9,5 mill. kroner til følgende tre prosjekter:

- Axel West Pedersen, ISF "It happened here. The Norwegian pension reform, process and content"
- Henning Finseraas, NOVA "Knowledge, information, and retirement: Survey experiments on how information influences retirement plans"
- Eric Breit, AFI "Information and interpretation of the retirement pension reform - a matter of securing the legal protection of citizens"

Den andre utlysningen av midler hadde frist 19. april 2012, og følgende søknader har kommet inn:

- Nils Martin Stølen, Statistisk sentralbyrå. "Norwegian pension reform: Fiscal and social sustainability"
- Jon Mathias Hippe, FAFO "A study of the interaction between the labour market based and the public based pension schemes on retirement in Norwegian pension reforms"
- Eric Breit, Arbeidsforskningsinstituttet "From pensioners to investors: Is the pension reform facilitating a responsible market for private investment and insurance schemes?"
- Oddbjørn Raaum, Stiftelsen Frischsenteret for samfunnsøkonomisk forskning "Working life after the Norwegian pension reform"
- Alt Erling Risa, Universitetet i Bergen "Evaluation of the Norwegian pension reform"

Det legges opp til søknadsbehandling i styringsgruppen i Forskningsrådet 18. juni.

En tredje utlysning av midler planlegges noe senere. Denne vil bl.a. omfatte virkninger av fleksibel alderspensjon i folketrygden fra 2011 på eldres yrkesaktivitet og uttak av pensjon.

Kilder

Arbeids- og inkluderingsdepartementet (2009), Ot.prp. nr. 37 (2008–2009) Om lov om endringer i folketrygdloven (ny alderspensjon)

Claus, G., E. Søholt Kristoffersen, I. Melby og F. Strøm (2012): ”Inntektsstatistikk for den eldre befolkningen 1999-2009”, *Rapporter 4/2012*. Statistisk sentralbyrå.

Dahl, Espen og Ole Christian Lien (2011) ”Pensjonsreformen: Effekter på sysselsettingen”, *Arbeid og velferd 4/2011*. Oslo: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Haga, Oddbjørn og Ole Christian Lien (2012) ”Forventa pensjoneringsalder og yrkesaktivitet”, *Arbeid og velferd 2/2012*. Oslo: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Nerland, Sølve Mikal, Tor Petter Bø og Helge N. Nesheim (2011) ”Hvordan overvåke pensjoneringsatferden”, *Rapporter 9/2011*, Statistisk sentralbyrå

Tabellvedlegg

Vedlegg I Nærmere om uttak av alderspensjon under 67 år i 2011

Tabell I.1 Antall kvinner som oppfyller vilkårene for alderspensjon, antall kvinner som tar ut pensjon og andel kvinner som tar ut pensjon av de som oppfyller vilkårene. 2011

Alder	Antall kvinner som oppfyller vilkårene for alderspensjon	Antall kvinner som tar ut alderspensjon	Andel kvinner som tar ut alderspensjon av de som oppfyller vilkårene. Prosent
62	11 105	1 656	14,9
63	8 651	1 274	14,7
64	7 281	1 136	15,6
65	6 338	1 317	20,8
66	5 178	1 152	22,2
Totalt	38 553	6 535	17,0

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Tabell I.2 Antall menn som oppfyller vilkårene for alderspensjon, antall menn som tar ut pensjon, og andel menn som tar ut pensjon av de som oppfyller vilkårene. 2011

Alder	Antall menn som oppfyller vilkårene for alderspensjon	Antall menn som tar ut alderspensjon	Andel menn som tar ut alderspensjon av de som oppfyller vilkårene. Prosent
62	19 564	7 314	37,4
63	16 983	6 300	37,1
64	14 745	5 530	37,5
65	13 745	5 698	41,5
66	11 028	4 468	40,5
Totalt	76 065	29 310	38,5

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Vedlegg II Uførepensjonister i alderen 62-66 år fordelt på kjønn

Tabell II.1 Antall uførepensjonister over 62 år. Kvinner. Desember 2011.

Alder	Uførepensjon Antall	Uførepensjon – Antall innenlandsboende	Befolkning	Andel med uførepensjon. Prosent
62	10 137	9 903	28 152	35,2
63	11 129	10 829	28 415	38,1
64	12 091	11 826	29 229	40,5
65	13 040	12 702	30 000	42,3
66	11 777	11 491	26 831	42,8
67	1 017	980	2 062	47,5
Totalt	59 191	57 731	144 689	39,9

Befolkning for 67-åringer inkluderer personer født i desember 1944.

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Tabell II.2 Antall uførepensjonister over 62 år. Menn. Desember 2011.

Alder	Uførepensjon Antall	Uførepensjon – Antall innenlandsboende	Befolkning	Andel med uførepensjon. Prosent
62	7 305	6 993	28 868	24,2
63	8 120	7 770	29 161	26,6
64	8 808	8 414	29 232	28,8
65	9 664	9 244	30 165	30,6
66	9 003	8 606	26 541	32,4
67	762	732	2 093	35,0
Totalt	43 662	41 759	146 060	28,6

Befolkning for 67-åringer inkluderer personer født i desember 1944.

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Vedlegg III Antall pensjonister med AFP i 2009 og 2010

Tabell III.1 Antall pensjonister med AFP i offentlig sektor i 2010

Alder	AFP i offentlig sektor	AFP i offentlig sektor - innenlandsboende	Befolkning	Andel med AFP i offentlig sektor. Prosent
62	3 172	3 157	53 642	5,9
63	4 901	4 874	58 924	8,3
64	6 268	6 210	60 783	10,2
65	6 585	6 511	53 913	12,1
66	6 938	6 859	51 426	13,3
67	481	472	3 978	11,9
Totalt	28 345	28 083	282 666	9,9

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Tabell III.2 Antall pensjonister med AFP i offentlig sektor i 2009

Alder	AFP i offentlig sektor	AFP i offentlig sektor - innenlandsboende	Befolkning	Andel med AFP i offentlig sektor. Prosent
62	3 074	3 061	55 005	5,6
63	5 258	5 217	61 291	8,5
64	5 515	5 468	54 453	10,0
65	6 381	6 317	52 001	12,1
66	5 936	5 881	45 653	12,9
67	441	436	3 181	13,7
Totalt	26 605	26 380	271 584	9,7

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Tabell III.3. Antall pensjonister med gammel AFP i privat sektor i 2010

Alder	AFP i privat sektor	AFP i privat sektor - innenlandsboende	Befolkning	Andel med AFP i privat sektor. Prosent
62	4 072	4 048	53 642	7,5
63	5 706	5 662	58 924	9,6
64	6 546	6 495	60 783	10,7
65	6 298	6 246	53 913	11,6
66	6 126	6 047	51 426	11,8
67	489	483	3 978	12,1
Totalt	29 237	28 981	282 666	10,3

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Tabell III.4. Antall pensjonister med gammel AFP i privat sektor i 2009

Alder	AFP i privat sektor	AFP i privat sektor - innenlandsboende	Befolkning	Andel med AFP i privat sektor. Prosent
62	3 453	3 432	55 005	6,2
63	5 248	5 211	61 291	8,5
64	5 449	5 410	54 453	9,9
65	5 739	5 669	52 001	10,9
66	5 198	5 154	45 653	11,3
67	355	350	3 181	11,0
Totalt	25 442	25 226	271 584	9,3

Kilde: Arbeids- og velferdsdirektoratet

Vedlegg IV Fordeling av sysselsatte på sektor og kjønn

Tabell IV.1 Sysselsatte (lønnstakere og selvstendige) kvinner 15–74 år, etter alder og sektor/pensjonsordning 4. kvartal 2010

Alder	Antall i alt	Sektor/pensjonsordning. Prosent			
		I alt	Offentlig		Privat
			Statlig	Kommunal	
15-74 i alt	1192002	100	13,3	31,5	55,1
15-49	834225	100	12,3	28,5	59,3
50-59	236865	100	16,2	39,4	44,4
60-61	38910	100	16,1	40,2	43,7
62-66	60644	100	15,6	36,7	47,7
67-74	21358	100	11,8	32,6	55,6

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Registerbasert sysselsettingsstatistikk

Tabell IV.2 Sysselsatte (lønnstakere og selvstendige) menn 15–74 år, etter alder og sektor/pensjonsordning 4. kvartal 2010

Alder	Antall i alt	Sektor/pensjonsordning. Prosent			
		I alt	Offentlig		Privat
			Statlig	Kommunal	
15-74 i alt	1324998	100	8,4	8,8	82,9
15-49	906106	100	7,9	7,4	84,7
50-59	260295	100	9,6	11,3	79,1
60-61	44680	100	9,0	14,0	77,0
62-66	77514	100	9,6	12,8	77,6
67-74	36403	100	7,5	9,5	83,1

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Registerbasert sysselsettingsstatistikk

Tabell IV.3 Gjennomsnittlig arbeidstid per uke i hovedarbeidsforholdet blant sysselsatte (lønnstakere og selvstendige) kvinner 15–74 år og bosatt, etter alder og sektor/pensjonsordning 4. kvartal 2010

Alder	I alt	Offentlig		Privat
		Statlig	Kommunal	
15-74 i alt	28,9	32,3	28,2	28,4
15-49	28,6	32,6	28,2	28,0
50-59	30,7	33,0	29,5	30,9
60-61	29,7	32,1	28,7	29,6
62-66	27,2	29,7	25,9	27,5
67-74	20,3	20,7	16,7	22,4

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Registerbasert sysselsettingsstatistikk

Tabell IV.4 Gjennomsnittlig arbeidstid per uke i hovedarbeidsforholdet blant sysselsatte (lønnstakere og selvstendige) menn 15–74 år og bosatt, etter alder og sektor/pensjonsordning 4. kvartal 2010

Alder	I alt	Offentlig		Privat
		Statlig	Kommunal	
15-74 i alt	33,9	35,0	31,7	34,0
15-49	33,5	35,1	31,2	33,5
50-59	35,9	36,2	34,2	36,1
60-61	35,4	35,6	33,8	35,7
62-66	33,5	33,5	30,5	34,0
67-74	28,0	24,3	19,0	29,4

Kilde: Statistisk sentralbyrå, Registerbasert sysselsettingsstatistikk